

Policy-making in the national and international dimension to achieve self-sufficiency and economic development, emphasizing the role of knowledge-based companies

Jalil Ibrahimzadeh¹, Khairala Parvin², Seyed Javad Mir Ghasemi³, Mohammad Sadeghi⁴

Abstract

Field and Aims: Context and purpose: The human rights approach to development has led governments to adopt policies in the national dimension in order to realize the goals of the right to development and its optimal implementation. In this process, governments, while redefining themselves in the form of good governance, should also provide platforms for citizens' free participation so that the economic, social, cultural and political development of citizens is realized in the shadow of limiting the size of government interference and the prosperity of the private sector. Based on this, we are witnessing the formation and growth of knowledge-based companies. Based on this, while studying the nature of knowledge-based companies, we will investigate what role and position knowledge-based companies have in realizing self-sufficiency and economic developments.

Method: The present research was carried out using a descriptive analytical method.

Finding and Conclusion: Many international documents, including the Covenant of Civil and Political Rights, the Covenant of Economic and Social Rights, as well as the Declaration of the Right to Development, require governments not to be passive in order to realize the right to development, and to establish the grounds for its implementation, especially in the economic field. In Iran, although the country is trying to achieve the process of legal analysis and strengthening executive methods to achieve independence and self-sufficiency, knowledge-based companies lack New and advanced scientific facilities and equipments and the lack of international commercial scientific communication in attracting new knowledge due to economic sanctions and preventing membership in the World Trade Organization, weakness in macro planning to achieve self-sufficiency and cultural and social roots, as well as the instability of commercial diplomacy. And the politician has not been very successful in realizing this basic principle of the constitution.

Keywords: knowledge-based companies, Article 43 of the Constitution, right to development, economic independence, sanctions.

*Citation (APA): Ibrahimzadeh, S., Parvin, K., Mir Ghasemi, S., Sadeghi, M. (2022). Policy-making in the national and international dimension to achieve self-sufficiency and economic development, emphasizing the role of knowledge-based companies. *International Legal Research*, 15(55), 383-405. https://alr.ctb.iau.ir/article_692054.html?lang=en

1. Department of Public Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: Shaheen1344@yahoo.com

2. Department of Public Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Author). Email: khparvin@ut.ac.ir

3. Department of Public Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: j.mirghasemi@outlook.com

4. Department of Public Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: Sadeqi67@gmail.com

سیاست گذاری در بعد ملی و بین المللی برای تحقق خود کفایی و توسعه اقتصادی

با تاکید بر نقش شرکت های دانش بنیان

جلیل ابراهیم زاده^۱، خیراله پروین^۲، سید جواد میر قاسمی^۳، محمد صادقی^۴

چکیده

زمینه و هدف: رویکرد حقوق بشری به توسعه، موجب آن گردید تا دولتها در بعد ملی اقدام به اتخاذ سیاستهایی به منظور تحقق اهداف حق بر توسعه و اجرای بهینه آن نمایند. در این فرآیند دولتها، ضمن بازتعریف خود در قالب حکمرانی مطلوب، باید بسترهای مشارکت آزادانه شهروندان را نیز فراهم نمایند تا توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شهروندان در سایه محدود شدن اندازه دخالت دولت و رونق حضور بخش خصوصی تحقق یابد. بر این اساس شاهد شکل گیری و رشد شرکت های دانش بنیان هستیم. بر این اساس ضمن مطالعه ماهیت شرکت های دانش بنیان به بررسی این امر می پردازیم که شرکت های دانش بنیان چه نقش و جایگاهی در تحقق خود کفایی و توسعه اقتصادی دارند؟

روش: پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است.

یافته ها و نتایج: اسناد بین المللی متعددی از جمله میثاق حقوق مدنی و سیاسی، میثاق حقوق اقتصادی و اجتماعی و همچنین اعلامیه حق بر توسعه از دولتها می خواهند تا برای تحقق حق بر توسعه منفعل نبوده و زمینه های اجرای آن را خصوصا در عرصه اقتصاد فراهم آورند. در ایران نیز اگرچه کشور در تلاش فرآیند نیل تحلیل حقوقی و تقویت روش های اجرایی رسیدن به استقلال و خود کفایی است اما شرکتهای دانش بنیان به دلیل ضعف و ناکارایی سیاست های بالادستی در قانونگذاری و مقررات مالی و ارزی، میزان مالیات و معافیت های قانونی، کمبود امکانات و تجهیزات علمی و پیشرفته و جدید و عدم ارتباطات بین المللی تجاری علمی در جذب دانش های جدید بواسطه تحریم های اقتصادی و ممانعت از عضویت در سازمان تجارت جهانی ضعف در برنامه ریزی کلان در رسیدن به خود کفایی و ریشه های فرهنگی و اجتماعی و همچنین بی ثباتی دیپلماسی تجاری و سیاسی چندان موفق به تحقق این اصل اساسی قانون اساسی نگشته است.

کلیدواژه ها: شرکتهای دانش بنیان، اصل ۴۳ قانون اساسی، حق بر توسعه، استقلال اقتصادی، تحریم.

* استناددهی (APA): ابراهیم زاده، جلیل؛ پروین، خیراله؛ میر قاسمی، سید جواد؛ صادقی، محمد. (۱۴۰۱). سیاست گذاری در بعد ملی و بین المللی برای تحقق خود کفایی و توسعه اقتصادی با تاکید بر نقش شرکت های دانش بنیان. *تحقیقات حقوقی بین المللی*، ۱۵(۵۵)، ۳۸۳-۴۰۵.

https://alr.ctb.iau.ir/article_692054.html?lang=fa

۱. گروه حقوق عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: Shaheen1344@yahoo.com

۲. گروه حقوق عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

رایانامه: khparvin@ut.ac.ir

۳. گروه حقوق عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: j.mirghasemi@outlook.com

۴. گروه حقوق عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: Sadeqi67@gmail.com

مقدمه

اقتصاد دانش بنیان حاصل کاربست دانش و بخش‌های دانش محور در افزایش بهره‌وری همه بخش‌های اقتصادی از طریق نوآوری در تولیدات و رشد اقتصادی کشور است. اسناد بالادستی هر کشوری در این رابطه با نشان دادن نقشه راه و ضرورت تشکیل این حلقه‌ها زمینه‌های رشد اقتصادی و استفاده از نبوغ افراد را در جهت تامین نیازهای اساسی جامعه را فراهم می‌کنند. در قانون اساسی جمهوری اسلامی به عنوان یکی از مهمترین اسناد بالادستی نظام؛ اقتصاد وسیله است نه هدف و در تحکیم بنیادی اقتصادی، اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست در اصل ۳ بند ۱۳ قانون اساسی افزایش سطح آگاهی عمومی و خوداتکایی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی تاکید گردیده است که تحقق این موضوع می‌تواند مبنای بند ۹ اصل ۴۳ قانون اساسی برای تحقق استقلال اقتصادی جامعه و افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی جامعه را تامین می‌نماید باشد.

اصطلاح اقتصاد دانش بنیان که توسط سازمان توسعه و برنامه ریزی مورد تأکید خاص در (OECD) همکاری‌های اقتصادی استراتژی توسعه ملل قرار گرفته، گویای تأکید در نقش دانش و فناوری در جریان توسعه اقتصاد است. (هاتزی کرونگلو^۱، ۱۹۹۷: ۲) با این تعریف، اقتصاد دانش بنیان اقتصادی است که بر اساس تولید، توزیع و کاربرد دانش و اطلاعات شکل گرفته و سرمایه‌گذاری در دانش و صنایع دانش پایه مورد توجه خاص قرار گرفته‌اند. به عبارت دیگر اقتصاد دانش بنیان، اقتصادی است که در آن تولید، توزیع و استفاده از دانش، منبع اصلی رشد پایدار و ایجاد ثروت در جامعه است.

کارشناسان معتقدند در ابتدا، گذار به اقتصاد یادگیرنده می‌تواند به عنوان زیرساختی برای اقتصاد دانش بنیان برای کشورهای در حال توسعه مطرح باشد. (خدادادی و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۸۸) در اقتصاد یادگیرنده، موفقیت سازمان‌ها و کشورها منعکس کننده توانمندی یادگیری آنها می‌باشد. نکته مهم در این رابطه آن است که اقتصاد یادگیرنده لزوماً اقتصادی با فناوری برتر نیست، بلکه اقتصادی است که یادگیری در تمامی بخش‌های آن اتفاق می‌افتد. (همان، ۱۸۹)

شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان شرکت یا مؤسسه خصوصی یا تعاونی است که به منظور هم‌افزایی علم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش محور، تحقق اهداف علمی و اقتصادی شامل گسترش و کاربرد اختراع و نوآوری (و تجاری سازی) شامل طراحی و تولید کالا و خدمات در حوزه فناوری‌های برتر و با ارزش افزوده فراوان به ویژه در تولید نرم افزارهای مربوط تشکیل می‌شود.^۳

1. Organisation for Economic Co-operation and Development

2. Hatzichronoglou

۳. آیین نامه اجرایی قانون حمایت از شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان و تجاری سازی نوآوریها و اختراعات ۱۳۹۱

برخی از اقتصاددانان معتقدند شرکت‌ها و مؤسسات دانش بنیان یا فناوری محور، در واقع عبارت جدیدی است که برای شرکت‌های کوچک و متوسط اقتصادی به کار گرفته شده است؛ به طوری که هنوز بسیاری از کشورها تعریف روشنی از این اصطلاح ارائه نکرده‌اند. ایشان بر این باورند که در یک محیط نوآوری و خلاقیت، شرکت‌ها و مؤسسات کوچک و متوسط را می‌توان از مؤلفه‌های مهم در رشد و توسعه اقتصادی دانش بنیان به شمار آورد؛ چرا که این صنایع از قابلیت انعطاف قابل توجهی برخوردارند و با اهداف و فلسفه تأسیس پارک‌های علم و فناوری که از جمله آن، تهیه امکانات فعالیت برای صنایع کوچک جهت ورود به محدوده فعالیت‌های دانش مدار و با فناوری می‌باشد، همراستا هستند. در شرکت‌های کوچک و متوسط، فناوری و دانش به عنوان مهم‌ترین بخش دارایی آن‌ها محسوب شده که به منظور رقابت مؤثر با سایر شرکت‌ها و سازمان‌ها استفاده می‌شود. بر خلاف شرکت‌های بزرگ که غالباً دارایی اصلی آن‌ها را سرمایه‌های مادی تشکیل می‌دهد و از فناوری برای ارتقای کارایی و کاهش نیروی اداری و خدماتی خویش استفاده می‌نمایند در تحقیق دیگری آمده است، شرکت دانش بنیان را باید شرکتی دانست که به خلق یا کسب دانش پرداخته و با به کارگیری دانش خود را از سایر شرکت‌ها متمایز می‌سازد. (صلواتی، ۱۳۸۷: ۱۴) توجه به این نکته ضروری است که شرکت دانش بنیان لزوماً ایجاد کننده تکنولوژی نیست بلکه می‌تواند نقش یک استفاده کننده ماهر از دانش را نیز ایفا کند؛ چرا که شرکت دانش محور، شخصیت حقوقی است که در صدد است با به کارگیری دانش، امتیاز رقابتی کسب نماید. اسناد بین‌المللی بسیاری مانند اعلامیه حق توسعه نیز بر کاهش دخالت دولت در اقتصاد و افزایش نقش بخش خصوص تاکید دارند. مولفه‌های مهمی که در اعلامیه حق بر توسعه درج گردیده است مبتنی بر توسعه انسانی، آزادی و مشارکت است. مانند سایر حقوق بشر، حق بر توسعه نیز حاوی حقوقی خاص است، از جمله حق بر مشارکت و منتفع شدن از توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی. حق بر مشارکت در ماده (۲) این اعلامیه بر «مشارکت فعال، آزاد و معنادار» افراد و جمعیت در حال توسعه تاکید دارد.

۱. اقتصاد دانش بنیان در قانون اساسی

قانون اساسی یک سند در حقوق اساسی است و رویکرد سنتی اقتصاد سیاسی آن، از زیرشاخه‌های نظریه انتخاب عمومی است. بوکانان^۱ و تالوک^۲ با تکامل نظریه انتخاب عمومی به تحلیل اقتصادی در نظریه‌های مشروعیت مدیریت‌های کلان بخش عمومی پرداخته‌اند آنچنان که تجربیات سایر کشورها و ایران نشان می‌دهد بخش عمومی و به صورت خاص دولت در صورت ورود به فعالیت‌های اقتصادی نه تنها باعث ایجاد توسعه نمی‌شود بلکه توسعه اقتصادی و نوآوری در این

1. J. Buchanan
2. G. Tullock

زمینه را با کندی روبرو می‌کند. بنابراین، جدای از قضاوت ارزشی، نارسایی های بازار، مبنای ورود دولت به بازار قرار می‌گیرد. نظام بازار متکی به مبادلات فردی آزادانه بوده و به نظر می‌رسد که بدون دخالت مستقیم دولت هم تخصیص بهینه و توزیع کارآمد بتواند بین افراد جامعه حاکم گردد. بنابراین چنین به نظر می‌رسد نیازی به دخالت دولت در بازار به صورت مستقیم نباشد، و وجود آن تنها در تنظیم مقررات بازار، حراست و حمایت از آزادی های اقتصادی، حفظ نظم و امثال آن، کفایت کند. (جعفری و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۵)

اقتصاد در قانون اساسی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است تا جایی که فصل مستقلی را به آن اختصاص داده است.^۱ رشد و تعالی معنوی افراد جامعه، ایجاد عدالت اقتصادی، رشد اقتصادی و استقلال اقتصادی، عمده ترین اهداف الگوی اقتصادی قانون اساسی هستند. قانون اساسی هدف از پرداختن به اقتصاد را، رفع نیازهای انسان به عنوان ضرورت رشد و تکامل معنوی می‌داند. اقتصاد وسیله بوده و هدفی جز ارائه کارکرد بهتر در راه رشد و تعالی معنوی افراد در آن انتظار نمی‌رود.^۲ عدالت اقتصادی در قانون اساسی، از اهداف بسیار مهم است تا آنجا که اساس سامان اقتصاد بر اساس عدالت پی ریزی می‌شود.^۳ چارچوب مفهوم عدالت در حق برخورداری برابر، توازن نسبی درآمدها و ثروتها در جامعه، سهم بری افراد از تولید به میزان مشارکت، و قرار گرفتن اموال در موضع قوامی قابل درک است. قانون اساسی به هنگام پرداختن به حقوق اجتماعی به حق برخورداری یکسان برای همگان تأکید کرده است.^۴ قانون اساسی در مقدمه تحت عنوان اقتصاد وسیله است نه هدف، تحکیم بنیان های اقتصادی را در نفی تمرکز و تکاثر و سودجویی می‌داند. قانون اساسی با محترم شمردن مالکیت خصوصی افراد که از راه های مشروع کسب شده باشد، بر ضرورت سه عامل تولید از ثمره کارشان به میزان مشارکت آنها در فرایند تولید تأکید می‌کند. (همان، ۷۶)

۲. ماهیت حقوقی شرکت های دانش بنیان

قانون حمایت از شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان در سال ۱۳۸۹ تصویب رسید. به موجب ماده یک این قانون تصویب رسید. به موجب ماده یک این قانون شرکت های دانش بنیان به منظور هم

۱. فصل سوم با عنوان اقتصاد و امور مالی از اصول ۴۳ تا ۵۵

۲. بند ششم از اصل دوم، اساس نظام جمهوری اسلامی را در حفظ کرامت و ارزش والای انسان می‌داند. همچنین اولین بند از اصل سوم، دولت را موظف به ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی از جمله مظاهر نامشروع اقتصادی می‌کند.

۳. در اصل سوم بند دوازدهم (۱۲-۳) با همین عبارت به این مطلب تصریح شده است.

۴. بند ۹ از اصل سوم اصول ۱۴ و ۲۸، از جمله اصولی می‌باشند که این رویکرد در آنها یافت می‌شود. همچنین حق برخورداری برابر در تمام شئون درباره مسکن در اصل ۳۱، تحصیلات ابتدایی تا عالی در اصل ۳۰، تأمین اجتماعی و بیمه در اصل ۲۹ و شغل در اصل ۳۰ و بند دوازدهم اصل ۳ و بند اول اصل ۴۳، دنبال گردیده است.

افزایی علم و ثروت، توسعه ی اقتصاد دانش محور، تحقق اهداف علمی و تجاری سازی نتایج تحقیق و توسعه در حوزه ی فناوری برتر تشکیل می گردند . با تصویب این قانون و با تأکید دولت و مقام معظم رهبری در خصوص جهاد اقتصادی و اقتصاد مقاومتی، توجه به مؤسسات دانش بنیان افزایش یافته است و امروزه حجم گسترده ای از مطالعات، در حوزه های اقتصاد و مدیریت به این شرکت ها و مؤسسات اختصاص یافته است . لیکن از حیث حقوقی سؤالات متعددی در خصوص ماهیت و چهارچوب حقوقی تأسیس این شرکت ها مطرح است، که باید به آن پاسخ گفت از مطالعه مجموع نظرات فوق چنین استنباط می شود که شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان دارای ویژگی هایی نظیر ایده محوری (بند الف)، قابلیت تجاری ایده (بند ب) و رقابت پذیری (بند ج) می باشند.

۲-۱. ایده محوری

فرآیند توسعه فناوری اصولاً با خلق ایده آغاز می شود. ایده عبارت است از تصور ذهنی، فکر یا مجموعه ای از افکار که عمدتاً به صورت آگاهانه در ذهن شکل می گیرند . لیکن گاه ایجاد ایده در ذهن به صورت ناخودآگاه و از طریق بحث و در نتیجه یک طوفان ذهنی می باشد. محققان معتقدند که ایده توانایی هدایت برای شکوفایی و نوآوری را دارد و در عرصه رقابت جهانی به سازمان ها شتاب می دهد. برخی نیز معتقدند ایده کالایی قیمتی است و کارکنانی که ایده تولید می کنند به دنبال منابع آن هستند. در شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان از سرمایه های فکری و دانشی به عنوان یک مزیت رقابتی استفاده می شود؛ این نهادها با ارزیابی ایده های ناب و با ارزش به تجاری سازی یک ایده حاصل از فعالیت پژوهشی پرداخته و آن را به مرحله تولید صنعتی یا تولید و فروش دانش فنی می رسانند و از این طریق سود کسب می کنند. از همین رو مدیران این نهادها به خوبی واقفند که دارایی های دانشی این شرکت ها و مؤسسات روز به روز در بقای کسب و کار آنان نقش مؤثرتری ایفا می کند.

۲-۲. تجاری سازی

برای تجاری سازی تعاریف مختلفی ذکر شده است . تجاری سازی عبارت است از تبدیل یافته های جدید و ایده های پژوهشی به محصولات و خدمات و فناوری های قابل ارائه به بازار . همچنین می توان تجاری سازی را فرآیندی دانست که در آن فناوری به محصولات موفق اقتصادی تبدیل می شود. برخی تجاری سازی را انتقال دانش و فناوری از یک فرد یا گروه به فرد یا گروه دیگری به منظور به کار گیری آن در فرآیند تولید محصول و یا یک روش انجام کار تعریف کرده اند. (مهدوی، ۱۳۸۷: ۷۴)

از مجموع همه این تعاریف، تجاری سازی را می توان به بازار رسانیدن یک ایده یا نوآوری دانست که یکی از حلقه های اصلی فرآیند نوآوری است و پایداری و استمرار امر تحقیق را تضمین می کند.

۲-۳. رقابت پذیری

امروزه دانش و نوآوری، اساسی ترین عامل پیشرفت در عرصه های صنعتی و اقتصادی محسوب می گردد. در همین راستا شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان نیز در تلاشند با اتکا به سرمایه های دانشی خود به رقابت با سایر سازمان ها پرداخته و خود را از رقیبانشان متمایز سازند. این شرکت ها و مؤسسات به عنوان نیروی محرکه و موتور اصلی رشد اقتصادی و توسعه فناوری کشورها محسوب شده و دارای قابلیت های مهمی چون رقابت مثبت، زایش و توسعه هستند. به عبارتی قابلیت های ویژه این شرکت ها موجب شده تا سازمان های مورد بحث در مقابل تحولات جهانی پایدار بوده و به مقابله با تحریم ها و رکود اقتصادی بپردازند و با بومی سازی فناوری و رقابت مثبت با سایر سازمان ها از تحریم ها و التهابات اقتصادی به سود خویش بهره بگیرند. از مجموع بررسی های فوق در راستای تحلیل ماهیت شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان، چنین استنباط می شود که این شرکت ها و مؤسسات متعلق به بخش خصوصی بوده و قانون حمایت از شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان ۱۳۸۹ با تدوین سیاست هایی صرفاً به دنبال ارتقای جایگاه این شرکت ها توسط دولت می باشد. در واقع این شرکت ها با هدف توسعه فناوری، تجاری سازی نوآوری ها و اختراعات، کاربردی نمودن تحقیقات و نهایتاً بومی سازی فناوری های مورد نیاز کشور توسط کارشناسان خبره تشکیل شده و جزء لاینفک زنجیره علم تا ثروت را تشکیل می دهند. با مذاقه در قانون حمایت از شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان و نیز آیین نامه تشخیص صلاحیت شرکت ها و مؤسسات دانش بنیان (۱۳۹۱) ملاحظه می نمایم که در هیچ جای این قانون و آیین نامه شرط خاصی نظیر لزوم وجود آورده فکری و سرمایه دانشی برای ثبت شرکت دانش بنیان ذکر نشده است. اگرچه این امر با مینا و هدف دانش بنیان بودن این شرکت ها همراستا نیست ولی این نتیجه را می رساند که اصولاً دانش بنیان بودن خصوصیت کارکردی بوده و در قانون تجارت ایران ساختار حقوقی مستقلی ندارد؛ به عبارتی دیگر حداقل در شرایط فعلی، دانش بنیان بودن صفت عملکردی یک شرکت است نه نوع خاص یک شرکت در کنار شرکت های مذکور در قانون تجارت.

۳. اصل ۴۳ و سیاست گذاری در راستای خود کفایی از طریق شرکت های دانش بنیان

اصل ۴۳ از جمله اصول اقتصادی قانون اساسی است که به صورت شفاف کلیات نقشه راه خود کفایی و توسعه اقتصادی را بیان کرده است. بند های ۳، ۷ و ۹ این اصل بیانگر استفاده از ظرفیت های علمی و پژوهشی در افزایش تولید و خود کفایی کشور در تامین مایحتاج ضروری است. (رضویان راد، ۱۳۹۳: ۴۲)

در سیاست های ابلاغی اصل (۴۴) قانون اساسی نیز رهبر معظم انقلاب اسلامی فرمودند: «اقدام موثر دولت در ایجاد تعاونی ها برای بیکاران در جهت اشتغال مولد» ضمن تاکید بر اجرای قانون اساسی بر موثر بودن اقدامات دولت در ایجاد تعاونی های راهکار اشتغال مولد تشکیل تعاونی است. اما شاید فلسفه اصلی تعاون برای ایجاد اشتغال مبتنی بر مواردی شامل: کمک جدی و هدفمند به افرادی است که با توان مدیریتی و تخصصی افراد مختلف را دورهم جمع می کند و ایده تعاون کمک می نماید تا آنها امکانات مالی، فکرها و تخصصی های گوناگون خودشان را کنار هم بگذارند تا توان انجام کار متوسط و حتی کارهای بزرگ اقتصادی را پیدا کنند. امروزه نهضت گسترش تعاونی ها با نگاهی ارزشمند و این شعار که تعاونی ها سریع ترین و پایدارترین و اخلاقی ترین راه دستیابی به اشتغال مولد و درآمد مناسب برای کارجویان فاقد سرمایه هستند، بایستی مجدداً تاکید و یادآوری نماییم تعاونی ها به عنوان نهادهای اقتصادی و اجتماعی به ایجاد اشتغال در بسیاری از عرصه ها کمک می کنند، هرچند ایجاد اشتغال هدف اصلی تعاونی ها نیست اما تعاونی ها به منظور تامین نیازهای اعضای خود تشکیل می شوند و اشتغال ایجاد شده ثمره اهداف اعضا است. تعاونی ها با کمک به کسب درآمد و فرصت های اشتغال پایدار بویژه در مناطقی که چندان خبری از ابتکارات بخش های دولتی و خصوصی در آنها وجود ندارد و به تامین معاش پایدار و توسعه همه جانبه جوامع توسعه نیافته کمک می کنند و از سه طریق به اشتغال کمک می کنند.

در قانون برنامه های پنج ساله توسعه نیز به موضوع خصوصی سازی و مقررات زدایی برای بهبود توسعه اقتصادی اشاره شده است. در واقع یکی از راه های خود کفایی و استقلال اقتصادی کشور کناره گیری دولت از فعالیت های اقتصادی و واگذاری فعالیت های اقتصادی به بخش خصوصی خواهد بود. با توجه به بند ۲ اصل ۴۳ قانون اساسی که دولت را از کارفرمای بزرگ شدن منع کرده و اینکه اصل ۴۴ قانون اساسی مواردی را که در بخش دولتی قرار می گیرد، احصاء نموده و سایر موارد را در بخش های تعاونی و خصوصی قرار داده، منحصر کردن گارژداری و کارگزاری کالاهای وارداتی در مبادی ورودی کشور (اداره پایانه های بار) به دولت که موضوع این قانون است، به اکثریت آراء مغایر با قانون اساسی شناخته شد. و از لحاظ شرعی نیز مطابقت آن با موازین شرع و احکام اولیه به تأیید اکثریت فقهای شورای نگهبان نرسید.

در برخی کشورها به دلیل آنکه دولت خود مستقیماً اداره انحصارات طبیعی را به عهده نمی‌گیرد، تعدادی بنگاه‌های خصوصی نظارت شده وجود دارند که اداره این انحصارات را در اختیار دارند و در چارچوب قوانین دولتی به فعالیت مشغولند. اما در رابطه با قانون اساسی و نوع نگرش آن به انحصارات طبیعی و واگذاری آن‌ها به بخش خصوصی، باید گفت: در اصل ۴۵ قانون اساسی، مسئله «انفال»، که در برگیرنده موارد زیادی از انحصارات طبیعی است، مطرح شده و با توجه به دیدگاه اسلام به انفال، موارد مطرح گردیده در اختیار حکومت اسلامی قرار گرفته است تا با توجه به مصالح عمومی، نسبت به آن‌ها عمل کند. در این صورت، می‌توان ادعا کرد که قانون اساسی وجود بنگاه‌های خصوصی نظارت شده را در مورد اداره انفال می‌پذیرد و امکان آن را رد نمی‌کند. البته در خصوص «نفت»، با توجه به آنکه در اصل چهل و سوم قانون معادن بزرگ در انحصار دولت و در اختیار دولت قرار گرفته‌اند، واگذاری بخش نفت به بنگاه‌های خصوصی مجاز نیست، مگر آنکه بپذیریم دولت می‌تواند چنانچه مصالح عمومی اقتضا کند، عملیات مربوط به آن‌ها را به بخش‌های غیردولتی واگذار نماید.

۳-۱. بهره‌گیری از ظرفیت‌های شرکت‌های دانش‌بنیان در تحقق خودکفایی

شرکت‌های دانش‌بنیان سبب شکوفایی اقتصادی و اشاعه تکنولوژی می‌گردند. نقش مهم شرکت‌های دانش‌بنیان در اقتصاد و نیز اشاعه تکنولوژی در شبکه‌های نوآوری، اهمیت وجود چنین شرکت‌هایی را در جوامع امروزی مشخص می‌کنند. اگرچه تعریف معین و مشخصی در مورد شرکت‌های دانش‌بنیان تاکنون ارائه نشده است و این مفهوم تعاریف متعددی را به خود اختصاص داده است؛ اما تعریفی که در کشور ما در آیین‌نامه پیشنهادی قانون حمایت از شرکت‌ها و موسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات ارائه شده؛ این شرکت‌ها را بدین صورت معرفی می‌کند: شرکت‌ها و موسسات دانش‌بنیان شرکت یا مؤسسه خصوصی یا تعاونی است که به منظور هم‌افزایی علم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش‌محور، تحقق اهداف علمی و اقتصادی (شامل گسترش و کاربرد اختراع و نوآوری) و تجاری‌سازی نتایج تحقیق و توسعه (شامل طراحی و تولید کالا و خدمات) در حوزه فناوری‌های برتر و با ارزش افزوده فراوان به ویژه در تولید نرم‌افزارهای مربوط تشکیل می‌شود. هدف از تاسیس چنین شرکت‌هایی را کمک به هم‌افزایی علوم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش‌محور، گسترش اختراعات و نوآوری‌ها و کاربرد آنها برای تجاری‌سازی نتایج تحقیق و توسعه اختراعات و کاربردی کردن آنها عنوان کرده و می‌افزاید: سخت‌ترین و پیچیده‌ترین مرحله در ایجاد و فعالیت شرکت‌های دانش‌بنیان مربوط به تامین ابزارهای مالیست که دولت سیاست‌های حمایتی خود را در راستای افتتاح و گسترش این شرکت‌ها در قالب معافیت از مالیات، عوارض، حقوق

گمرکی، سود بازرگانی، عوارض صادراتی؛ اعطای کمک و وام های قرض الحسنه کم بهره، کوتاه یا بلند مدت به صورت مستقیم یا غیر مستقیم اعمال می کند.

الف. توسعه صنعت نفت و گاز

صنعت نفت و گاز در آمدزاترین و سرمایه برترین حوزه اقتصادی کشور است و به عنوان یکی از اساسی ترین صنایع موجود در کشور، نقش برجسته در اقتصاد و به ویژه اقتصاد مقاومتی دارد به گونه ای که بندهای ۱۳ تا ۱۵ سیاست های اقتصاد مقاومتی به این صنعت اختصاص یافته است. از طرفی ایران به عنوان یکی از کشورهای دارنده ذخایر عظیم نفت و گاز طبیعی می تواند نقش مؤثر در بازارهای جهانی داشته باشد و شرکت های دانش بنیان می توانند با ورود به حوزه تولید تجهیزات و فناوری های نوین در این صنایع گامی مهم و اساسی در مسیر کاهش وابستگی و اثرپذیری از تحریم های اقتصادی بین المللی بردارند. در این میان شرکت های دانش بنیان زیر مجموعه پارک علم و فناوری خراسان کارنامه قابل توجهی در زمینه نوآوری، ساخت و تولیدات حوزه صنایع نفت و گاز از خود به نمایش گذاشته اند. پس از عملیات حفر چاه، نفت با فشار از مخزن به درون چاه راه می یابد که به بازیافت اولیه نفت ۱۵ درصد معروف است. با افت فشار مخزن، میزان استخراج از چاه های نفت در ایران به حدود ۲۰ می رسد. به عبارتی حدود ۸۰ درصد کل نفت مخزن در سازند باقی می ماند. بدین ترتیب باید از روش های بهبود بازیافت نفت استفاده گردد تا میزان استخراج نفت افزایش یافته و این سرمایه عظیم در اعماق زمین محبوس نماند. به علت شرایط خاص میدین مشترک و از آنجا که برخی از آنها با کشورهای عراق، کویت، عربستان، قطر، امارات و عمان مشترک است، شتاب بخشی به استخراج نفت برای شرکت ملی نفت بسیار مهم می باشد. بنابراین از فناوری های نوین برای اولین، دومین و حتی سومین مرتبه استخراج نفت استفاده می شود. علیرغم این روش ها، بیش از ۶۰ نفت در زیر زمین باقی خواهد ماند. متخصصین همواره به دنبال روش هایی می باشند که بتوان بیشترین میزان نفت استخراج گردد. (منافی و دیگران، ۱۳۹۵: ۲)

ب. توسعه صنعت و کشاورزی

بخش کشاورزی که در گذشته عمده ترین فعالیت های اقتصادی محسوب می شد، با شکل گیری و رشد نظام سرمایه داری در اروپا، به گونه ای تکامل یافت که در حال حاضر با فعالیت های صنعتی در کشورهای پیشرفته در آمیخته و نقش مهمی در جریان تمرکز سرمایه دارد. تولید بیشتر در بخش کشاورزی علاوه بر صرفه جویی ارزی، توسعه سایر بخش های اقتصادی را در پی خواهد داشت. یک برنامه کشاورزی پایدار موفق در بر گیرنده اهدافی مانند، فراهم کردن امنیت غذایی همراه با افزایش کمی و کیفی آن ضمن در نظر گرفتن نیاز های نسل های بعدی، حفاظت

از منابع آب، خاک و منابع طبیعی؛ حفاظت از منابع انرژی در داخل و خارج از مزرعه؛ حفظ و بهبود سود آوری کشاورزان؛ حفظ نیروی حیات جامعه روستایی؛ حفظ تنوع زیستی و قابلیت پذیرش از سوی جامعه است و بدون تردید، در میان همه کارهای مفید و سودآور، عوامل مولد و برطرف کننده نیازهای اساسی انسان یعنی کشاورزی، دامداری و صنعت، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. زیرا، در حقیقت، کشاورزی، موجبات حیات بشری را فراهم ساخته و بر اساس آن، جوامع، استوار می‌گردد. صنعت نیز در دنیای کنونی، از اهمیت فراوانی برخوردار است، به طوری که زندگی بشر امروز، به گونه‌ای گسترده با آن پیوند خورده و زندگی به صورت مجموعه به هم پیوسته صنعتی درآمده است. بدین سان، کشاورزان و کارگران از آن جهت که زندگی را برای انسان‌ها ممکن و سهل ساخته‌اند، حقوق بسیاری بر عهده انسان‌ها دارند. افزون بر این، دست‌یابی به کشاورزی و صنعت صحیح پایه‌های استقلال کشور را تشکیل داده و می‌تواند سرنوشت سیاسی اجتماعی ملت‌ها را دگرگون سازد. چه بسیار از ملت‌های که امروز، در عین گسترش و عظمت، بر اثر کمبود مواد غذایی محتاج دولت‌های استعمارگر گردیده و اصلی‌ترین شریان حیات و زندگی خود را به دست مستکبران سپرده‌اند. گره خوردگی این مسئله، با سیاست‌های مریض ضد اخلاقی ابرقدرت‌ها، بر اهمیت خودکفائی در کشاورزی و صنعت می‌افزاید.

۳-۲. کاهش بیکاری

در شکل‌گیری اقتصاد ملی و تاثیر آن بر یک جامعه و ایجاد درآمد ملی و تولید کار، وجود آگاهی، دانش و افزایش فضای علوم مرتبط و ایجاد مهارت‌های لازم و تولید نوآوری بسیار تاثیرگذار می‌باشند. اثرات اقتصاد دانش بنیان بر کاهش بیکاری و ایجاد انگیزش در فراگیری تحولات جدید در کنترل تورم بسیار موثر بوده و از آماری قابل توضیح می‌باشد و می‌تواند از طریق آموزش و نیروی انسانی مفید و با انگیزه در مسیر اصول اقتصادی پویا و بهینه سازی زیر ساخت‌های آن موثر باشد. که می‌تواند از طریق نوآوری و تولید اطلاعات و سیستم‌های جدید پایه‌گذاری شود، کاهش بیکاری و اثرات مثبت بر اقتصاد دانش بنیان از طریق آموزش همه جانبه و توسعه منابع انسانی تاثیرگذار می‌باشد. (نصیرخانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱)

لذا در سال‌های اخیر، شرکت‌های کوچک و متوسط به عنوان مولد کارآفرینی و توسعه اقتصادی در کشورهای توسعه یافته هستند. امروزه با رشد و توسعه تحقیقات آکادمیک در حوزه فناوری‌های نوین، رویکرد جدید در امر انتقال تکنولوژی از بخش آکادمیک به بخش صنعتی بوجود آمده است. در این راستا شرکت‌هایی با عنوان شرکت‌های انشعابی یا زایشی از دانشگاه‌ها و موسسات آکادمیک شکل گرفته‌اند. از آنجا که بدون گسترش حمایت‌های هدفمند مادی و معنوی از نخبگان و نوآوران علمی و فناوری، دانشجویان توانمند کشور از طریق کمک برای

ایجاد محصول و خدمت از دستاوردهای پژوهشی آنها میسر نیست و با توجه به اهمیت توسعه شرکت های دانش بنیان در توسعه اقتصادی و اشتغال زایی کشور، شناسایی راهبردها و عوامل موثر در توسعه کارآفرینی و حمایت از تجاری سازی محصولات شرکت های دانش بنیان اهمیت بسزایی دارد. (محمدیان، ۱۳۹۱: ۶)

۳-۳. نقش اقتصاد دانش بنیان و کارآفرینی در خودکفایی کشور در زمان تحریم

برای کاهش فشارهای اقتصادی و افزایش اشتغال زایی و گسترش رفاه عمومی می بایست از تقویت و رونق تولید داخلی و اقتصاد دانش بنیان حمایت کرده و ریسک های سرمایه گذاری را کاهش دهیم. ایران با دارا بودن مرزهای مشترک آبی و خاکی با ۱۵ کشور، دومین کشور جهان از نظر تعداد همسایه هاست و این یعنی، پتانسیل بزرگی که می تواند علاوه بر بی اثر کردن تحریم ها، یک بازار نزدیک به ۶۰۰ میلیون نفری را برای صادرات کالاهای ایرانی قرار دهد بازاری که حدود ۱۲۰۰ میلیارد دلار نیاز سالانه خود را از طریق واردات تأمین می کند و همه این ها یعنی، فرصت بی نظیر برای متحول کردن اقتصاد ایران. طبق آمارهای اقتصادی، سهم ایران از تأمین نیاز ۱۲۰۰ میلیارد دلاری کشورهای همسایه، تنها ۲ درصد است که ما باید با حفظ تعاملات و دیپلماسی اقتصادی به خصوص با کشورهای همسایه از توسعه روابط اقتصادی و حضور در بازار این کشورها غافل نشویم. (باقری نژاد، ۱۳۹۵: ۱۷)

پایدارترین رشد اقتصادی در جهان مربوط به اقتصادهای دانایی محور است و در این بین موتور محرک این اقتصادها شرکت های کوچک دانش بنیان هستند. با این حال مشکلات متعدد فراروی این شرکت ها، منجر به نرخ بالای شکست آنها در همان سال های اولیه می گردد. بدیهی است در شرایط تحریم و التهاب اقتصادی، این موسسات کانون تاثیرات مختلف محیطی خواهند بود. با توجه به گسترش دامنه ی تحریم های اعمال شده علیه ایران در سالهای گذشته و همچنین احتمال لغو آنها در آینده، درصد تاثیرگذاری این تحریم ها بر حوزه های مختلف جهت مقابله فعالانه با آنها و استفاده از فرصت های احتمالی ناشی از لغو آنها از اولویت بالایی برخوردار است، قابل توجه است. (فخاری و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۴) اگر در جهت توسعه اقتصاد دانش بنیان پیش برویم می توانیم خلاء های ناشی از تحریم های نفتی را جبران کنیم؛ به خاطر انرژی های جایگزین و بحث های مختلفی که وجود دارد آینده کشور ما نفتی نخواهد بود و در حال حاضر به خاطر تحریم ها برای ما این کار زودتر اتفاق افتاده است.

۴. موانع و مشکلات شرکت های دانش بنیان

یکی از علت های عدم توسعه ناکافی در اجرای قوانین مصوب شرکت های دانش بنیان است که برای حمایت کامل از آن نیاز به پشتوانه قوه قهریه و اقتدار سیاسی در اجرا دارد و ضمانت اجرایی

کافی داشته باشد تا در صورت عدم اجرا، واکنش دستگاه حمایتی را داشته باشد. دوم اینکه در کشور ما به غیر از مجلس شورای اسلامی نهادهای دیگری همچون مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی و سایر نهادها با استفاده از قوانین معافیت‌های خاص مقرراتی را تدوین می‌نمایند که قابل کنترل نمی‌باشند و ویژگی‌های عرضی قانون را مراعات نمی‌کند. که تعدد مراجع قانون‌گذاری یکی از نشانه‌های عدم پایداری به حاکمیت قانون است و در این خصوص باید نهاد مرجع و قدرتمند وجود داشته باشد.

اسناد بین‌المللی نیز بر رفع موانع توسعه تاکید داشته و آن را بخشی از تکالیف دولت‌ها می‌داند. اعلامیه حق بر توسعه بند (۳) ماده (۳) بر همکاری دولت‌ها در تحقق حق بر توسعه اشاره دارد و همچنین بیان می‌دارد که دولت‌ها وظیفه دارند با یکدیگر در تضمین توسعه و رفع موانع توسعه همکاری کنند. دولت‌ها باید ... وظایف خود را به گونه‌ای انجام دهند که یک نظم جدید اقتصادی بین‌المللی را مبتنی بر برابری حاکمیتی، وابستگی متقابل، منافع متقابل و همکاری بین همه کشورها ایجاد نمایند. از این رو معنای حقوق همبستگی بیشتر قابل درک است.

مقررات زدایی از جمله مواردی است که می‌تواند موانع شرکت‌های دانش‌بنیان را مرتفع نماید. در بیان معنا و مفهوم مقررات زدایی باید گفت، مقررات زدایی به معنای حذف مقررات دولتی در زمینه قیمت‌ها و عملیات مربوط به سازمان‌های عمومی از طریق رقابت و ایجاد انگیزه برای کار در بنگاه‌های اقتصادی کوچک می‌باشد. (عبیری، ۱۳۸۴: ۲)

۴-۱. ضعف مالکیت معنوی در شرکت‌های دانش‌بنیان

علی‌رغم ضرورت‌های فراوان برای وجود حقوق مالکیت فکری کارآمد، مواردی همچون مبهم بودن گستره حقوق مالکیت فکری و تعیین میزان بهینه حمایت از این حقوق، اجرای مناسب این نهاد در اقتصاد نوین را با چالش‌هایی مواجه ساخته است که باید مد نظر قرار گیرند. مالکیت فکری همانند خلاقیت و قوه ابتکار بشری در زندگی روزمره ما به طور ویژه‌ای نمود پیدا کرده است. هر محصول یا خدمتی که ما در زندگی روزانه استفاده می‌کنیم نتیجه زنجیره به هم پیوسته‌ای از نوآوری‌های کوچک و بزرگ از قبیل تغییر در شکل‌ها یا بهبود عملکرد یک محصول و روشی است که هم‌اکنون در حال انجام است.

رایج‌ترین مصادیق مالکیت معنوی، کسب و کارهای دانش‌بنیان می‌باشند که با خلق دارایی‌های فکری و هم استفاده از آنها باشد، در این شرایط برای آنکه بتواند از مالکیت فکری حداکثر استفاده را ببرد باید حمایت حقوقی مناسب از دارایی‌های مذکور به عمل آید؛ چرا که در صورت عدم حمایت حقوقی مناسب، این احتمال وجود دارد که دارایی‌های فکری مورد سوءاستفاده‌ی فرصت‌طلبان قرار بگیرند. (عزیزی و کاظمیان، ۱۳۹۸: ۴۲) یکی از عواملی که می‌تواند منجر به موفقیت کسب و کارهای دانش‌بنیان شود، توجه به حقوق مالکیت معنوی می‌باشد. برخی

شرکت‌های دانش‌بنیان اطلاعات محرمانه تجاری و فنی ارزشمندی از جمله فهرست مشتریان را در اختیار دارند که از آنها در تاکتیک‌های فروش محصولات استفاده می‌کنند و این اطلاعات در قالب محافظت می‌شود یا شرکت‌هایی طرح‌های جدید هنری خلق کرده‌اند و برای حمایت از تولید، از انتشار «اسرار تجاری» کمک گرفته‌اند. در تمامی موارد ذکر شده، یک شرکت دانش‌بنیان باید بررسی کند که چگونه می‌تواند از مالکیت فکری حداکثر بهره و استفاده را ببرد؛ بنابراین مالکیت فکری اغلب می‌تواند در زمینه‌های توسعه تجاری و استراتژی‌های رقابتی به شرکت شما کمک کند: از طراحی تا توسعه محصول، از تحویل خدمات تا بازاریابی و از خلق منابع مالی تا صادرات و گسترش کسب و کار شما به خارج از کشور از طریق قرارداد لیسانس می‌باشد. (همان، ۴۳)

یکی از چالش‌های موجود در این خصوص سطح پایین نوآوری بنگاه‌ها می‌باشد. در کشورهای پیشرفته، مدیران بنگاه‌های اقتصادی این فرض را مورد پذیرش قرار داده‌اند که رقبا در جهت تلاش برای تصرف سهم بیشتر از بازار، تا حد امکان نسبت به الگوگیری از محصولات آنها اقدام می‌کنند. به همین دلیل نوآوری در تولید و توسعه محصولات خود را به‌عنوان یکی از فعالیت‌های مستمر جزء برنامه‌های کاری بنگاهشان قرار داده‌اند. حال آنکه در ایران به دلیل محدودیت تعداد نوآوری‌ها و اختراعات حساسیت روی این مسئله بیشتر شده است. (علم خواه و شجاع، ۱۳۹۰: ۳۶) از سایر چالش‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- عدم وجود مجموعه قوانین مالکیت فکری
- نبود یک پایگاه اطلاعاتی جهت دسترسی شهروندان به اطلاعات مربوط به مالکیت فکری
- نبود ملاک‌ها و معیارهای مشخص برای تعیین ضمانت اجرای رفتارهای ناقض حقوق مالکیت فکری
- کمبود متخصصین حقوق مالکیت فکری، به‌ویژه در زمینه فناوری‌های نوین
- جایگاه مبهم ابتکارات و طرح‌های صنعتی
- ضعف آیین‌نامه‌ها و ضوابط مدون و مشخص برای بررسی دقیق‌تر محتوای علمی و فنی اختراعات، نوآوری‌ها
- عدم پیش‌بینی برای انتشار مناسب محتوای علمی و اختراعات و معرفی و بازاریابی آنها
- عدم پیش‌بینی‌های خاص حقوق برای حل اختلافات احتمالی حاصل از نظام مالکیت فکری و صنعتی
- عدم نهادینه شدن احترام به مالکیت فکری و معنوی در جامعه
- ناآشنایی با نحوه حمایت از این حقوق و طریقه پیگیری سوء استفاده
- عدم نهادینه شدن خرید و فروش ایده‌ها و اختراعات در کشور

- اعلامی بودن سیستم ثبت اختراع در ایران بر خلاف بسیاری از کشورها

افزایش روزافزون توانمندی‌های کشورمان در عرصه علم و فناوری، وظیفه رسانه‌ها به‌منظور فرهنگ‌سازی صحیح و جامع به منظور حفظ حقوق اولیه و مسلم پژوهشگران و جلوگیری و به حداقل رساندن از سوءاستفاده‌های احتمالی را دوچندان کرده است. به طور حتم در ادبیات تجاری‌سازی در دنیای امروز، یکی از اصول اولیه برای فروش تکنولوژی، ثبت اختراع در کشور هدف است و تنها در سایه حمایت حقوقی است که فرد می‌تواند با اطمینان خاطر دستاوردهای خود را واگذار نماید.

۴-۲. زیر ساخت‌های نامناسب و حق بر توسعه

نقطه شروع درک حق بر توسعه - همانگونه که در اعلامیه بیان شده و در قطعنامه‌های بعدی سازمان ملل و سایر اسناد مرتبط مورد تأیید قرار گرفته - این است که این حق یک حق انسانی است که به موازات همه حقوق دیگر بشر می‌باشد. واژه پردازی سند، نشان می‌دهد که حق بر توسعه هم حق فردی است و هم حق جمعی، یعنی هم متعلق به همه افراد و همه متعلق به همه مردم یک جامعه می‌باشد.

بی تردید تحقق حق بر توسعه باید با لحاظ مولفه‌هایی صورت گیرد که مطابق با استانداردهای حقوق بشری باشد. در بررسی اسناد حقوق بشری، آزادی به‌عنوان یک امر مشترک، مطلوب همه اسناد و از زمره حقوق بنیادین انسان‌ها می‌باشد. (آندراسون^۱، ۲۰۱۰: ۳۲۰)

عدم وجود امکانات و زیر ساخت‌های فنی و صنعتی، آزمایشگاهی نامناسب و فرسوده و عدم وجود تامین تجهیزات مدرن و پیشرفته، کمبود مواد اولیه تولید، و عدم همکاری نهادهای بازرسی و تعیین صلاحیت فنی مانع پیشرفت سریع این شرکت‌ها می‌باشد. ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای حضور پررنگ شرکت‌های دانش بنیان مهم‌ترین و اصلی‌ترین وظیفه دولت است. لذا شرکت‌های دانش بنیان به‌عنوان یک مرکز ایجاد ایده، تولید، توزیع و کاربرد دانش و محرک رشد اقتصادی، نیازمند است تا فرآیندهای خلق، ایجاد دانش، گسترش و کاربرد عملی در آنها مستمر ارزیابی و در صورت لزوم بهینه و تقویت شوند در این راستا ایجاد شهرک‌های علمی و فناوری و اندیشکده علمی جهت استفاده موثر و کارآمد از تجارب سیاستی و نوآوری‌ای علمی در ارتقای سطح سیاست‌های حاکمیتی و کاهش ریسک‌های مرتبط جایگاهی درخور توجه پیدا کرده است و ارتباط مستمر دانشگاه و صنعت و استفاده از تجربیات مراکز علمی و فناوری جهانی، در بهبود عملکرد این نهاد نوپا نقش ارزنده‌ای در توسعه اقتصادی و خودکفایی صنعتی ایجاد خواهد کرد.

1. Andereassen

۳-۴. سیاست مالی و ارزی

یکی از چالش های کلیدی سیاست های کلان اقتصادی، چگونگی مدیریت هم زمان نرخ ارز و ثبات آن، نرخ بهره ها و باز بودن حساب سرمایه است. (فتاحی و دیگران، ۱۳۹۴: ۸۸) با توجه به شرایط دشوار اقتصادی کنونی تورم افسار گسیخته کاهش شدید ارزش پول ملی، استمرار تحریم های بانکی، بهینه سازی محیط کسب و کار، معامله و تحویل اسناد حمل محموله های وارداتی توسط بانک های عامل، تسهیل برخی شرایط رفع تعهد ارزی برای شرکت های دانش بنیان و افزایش زمان رفع تعهدات ارزی ناشی از واردات کالا و مواد اولیه مورد نیاز صنعت ضروری به نظر می رسد که تدوین بخشنامه های مورد نیاز و همکاری نزدیک بانک مرکزی، گمرک و بانک های عامل با شرکت های دانش بنیان می توانند در چابک سازی فرآیند توسعه و پیشرفت این نهاد کمک موثری داشته باشد.

از طرفی یکی از مشکلات اساسی شرکت های دانش بنیان تامین و نوسانات نرخ ارز است، شاید این مشکلات به صورت مستقیم بر روی آن ها وارد نشود؛ اما شرکت ها برای خرید مواد اولیه، قطعات و تجهیزات مورد نیاز تولید در این مقطع با توجه به تورم و کاهش ارزش پول ملی متحمل ضرر و زیان فراوانی خواهند شد. عوامل تعیین کننده نظام ارزی، دیپلماسی تجاری دولت، وضعیت نهادهای سیاسی و تاثیر گذار، میزان استقلال بانک مرکزی در تامین ارز و مصوبات ابلاغی، جهانی شدن، میزان توسعه یافتگی ساختار مالی، اندازه اقتصاد و وضعیت تحریم های بین المللی و نقش قاچاق کالا و خدمات در موفقیت یا عدم موفقیت این شرکت ها بسیار تعیین کننده می باشند. (بک و دیگران^۱، ۲۰۰۱: ۱۶۵)

۴-۴. مالیات

بر اساس قانون حمایت از شرکت های دانش بنیان قانون برنامه پنج ساله پنجم بند الف - شرکت های دانش بنیان از معافیت ۱۵ ساله از معافیت مالیاتی و عوارض و حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض صادرات برخوردار گردیده اند. معافیت مالیاتی شرکت های دانش بنیان صرفاً برای درآمدهای مشمول مالیات شرکت های دانش بنیان است. توجه نمایید که معافیت مالیات بر درآمد باید ناشی از قراردادها و فعالیت های تحقیق و توسعه، تجاری سازی و تولید محصولات و خدمات دانش بنیان در حوزه فناوری برتر و با ارزش افزوده فراوان به ویژه در تولید نرم افزارهای مربوطه باشد که بسیاری از این تولیدات به سطح تجاری سازی و تولید فراگیر منتهی نمی شود.

حمایت های مالیاتی مختلفی برای حوزه دانش بنیان وجود دارد. از جمله مهمترین این حمایت ها می توان به ارائه مشوق های مالیاتی به شرکت ها، ارائه مشوق ها به صورت کاهش مالیات بر حقوق کارکنان تحقیق و توسعه و هزینه های تأمین اجتماعی، ارائه مشوق هایی برای

مالیات اشخاص حقیقی (کارآفرینان) اشاره کرد. (کمالی و شفیعی، ۱۳۹۰: ۱۶۲) در ایران نیز معافیت‌های مالیاتی در زمینه فعالیت‌های صنعتی با هدف تولید و اشتغال وضع شده ولی هیچ شواهدی مبنی بر تأثیرگذاری مثبت آن در متغیرهای کلان اقتصادی مشاهده نشده است. مضافاً این معافیت‌ها پیچیدگی‌های اجرای مقررات مالیاتی را نیز به دنبال داشته است. این امر می‌تواند نشان‌دهنده عدم شناسایی مناسب عوامل مؤثر بر پیاده‌سازی نظام‌های مالیاتی تحریک‌حوزه دانش‌بنیان و صنعتی در کشور باشد. (نظری، ۱۳۸۷: ۳۷)

نتایج تحقیقات پیرامون مالیات شرکت‌های دانش‌بنیان حاکی از آن است در نظام مالیاتی کشور، معافیت دائمی و تعطیلی مالیاتی در بخش اعظم فعالیت‌های اقتصادی وجود دارد. بر اساس ماده ۱۱۹ قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، دولت مکلف شده است در راستای هدفمندسازی معافیت‌های مالیاتی و شفاف‌سازی حمایت‌های مالی دولت از بخش‌ها و فعالان اقتصادی، اقداماتی برای جایگزینی سیاست اعتبار مالیاتی با نرخ صفر به جای معافیت‌های مالیاتی و ثبت معافیت‌های مالیاتی یادشده به صورت جمعی-خرجی در قوانین بودجه سنواتی انجام دهد. (برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، ۱۳۸۹)

دو بحث اساسی در ماهیت این ماده قانونی مستتر است؛ شفاف‌سازی سیاست‌های مشوق مالیاتی دولت به وسیله ثبت میزان معافیت‌های اعطاء شده و هدفمندسازی ساختار مشوق‌های مالیاتی کشور. مشوق‌های مالیاتی که در مورد شرکت‌های دانش‌بنیان در ایران مورد استفاده قرار می‌گیرند؛ عبارت است از:

- ۱) ماده ۳ بند الف قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان (قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات، ۱۳۸۹)
- ۲) ماده ۹ قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان (قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات، ۱۳۸۹)

بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها در این زمینه می‌تواند نظام مالیاتی شرکت‌های دانش‌بنیان را سر و سامان بخشد. به عنوان مثال امروزه تحقیق و توسعه یکی از مهم‌ترین ابزارهای توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در بسیاری از کشورهای جهان است. بهترین بستر برای افزایش تحقیق و توسعه در کشور، بخش خصوصی اقتصاد است که برای توسعه بازار و دیگر اهداف مدنظر خود به دنبال تحقیق و توسعه است. رسیدن به این هدف نیازمند حمایت دولت‌ها از این بخش با استفاده از ابزارها و مشوق‌های موجود مانند مالیات است. مهم‌ترین مسئله‌ای که در زمینه استفاده از حمایتی مشوق مالیاتی برای ارتقاء R&D شرکت‌های تجاری وجود دارد، شناسایی و ارزیابی فعالیت R&D شرکت‌های تجاری و دانش‌بنیان است. کشور اتریش در سال ۲۰۱۹، با هزینه کرد ۱۲/۸ میلیارد یورو و شدت تحقیق و توسعه ۳/۱۹ جزء کشورهای برتر اتحادیه اروپا در زمینه

تحقیق و توسعه است که شرکت‌های تجاری خصوصی در این کشور، بیش از ۷۰ درصد از کل هزینه کرد تحقیق و توسعه را به خود اختصاص داده‌اند. در زمینه اعطای اعتبار مالیاتی تحقیق و توسعه شرکت‌های تجاری کشور اتریش، وجود سازوکار حمایتی مؤثر، هوشمند و قابل اطمینان در نظام قانونی و نظام اجرا و ارزیابی به‌طور ملموس قابل مشاهده است. (دانش فرد، ۱۳۹۵: ۱۴۲)

۴-۵. تحریم‌های اقتصادی

تحریم‌های اقتصادی همواره همراه با آثار مثبت و منفی در هر کشوری خواهد بود. افزایش هزینه‌های واردات، کاهش حجم صادرات، قاچاق کالا و شبه قاچاق، کمبود ارز و فساد و رانت خواری از جمله آثار منفی فعالیت اقتصادی در دوران تحریم هستند که در این شرایط بیشترین ضربه و آسیب را به کشور وارد می‌کنند ولی آثاری مانند خودکفایی و استقلال اقتصادی غیروابسته بودن به سایر کشورها در تولید کالاهای ضروری و استراتژیک در بخش‌های صنعت و کشاورزی، خودباوری و خودبستگی و اتکا به درون کشور را میتوان به عنوان آثار مثبت تحریم نام برد. میزان وابستگی هر بخش اقتصادی به سایر کشورها، مهمترین مولفه در تعیین میزان آسیب‌پذیری آن بخش در شرایط تحریم به شمار می‌رود. در بخش صنعت، صنایع مادر و صنایعی که عمدتاً تکنولوژی و عوامل تولید از جمله مواد اولیه و واسطه‌ای خود را از سایر کشورها تامین می‌نمایند و همچنین صنایعی که به دیگر کشورها به چشم بازار مقصد نگریسته و صادرات گرا به شمار می‌روند مثل شرکت ملی نفت و صنایع پتروشیمی بیشترین آسیب را از تحریم‌های بین‌المللی خواهند دید. (باقری نژاد، ۱۳۹۵: ۳)

عصر حاضر، پایدارترین رشد اقتصادی در جهان مربوط به اقتصادهای دانایی محور است و در این بین موتور محرک این اقتصادها شرکت‌های کوچک دانش بنیان هستند. با این حال مشکلات متعدد فراروی این شرکت‌ها، و عدم حمایت‌های قانونی و اجرایی کافی منجر به نرخ بالای شکست آنها در همان سال‌های اولیه فعالیت آنها می‌گردد. بدیهی است در شرایط تحریم و التهاب اقتصادی، این موسسات کانون تأثیرات مختلف محیطی خواهند بود و امکان رشد و شکوفایی موثری در کشور نخواهند داشت. (فخاری و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۶)

بحث و نتیجه‌گیری

حق بر توسعه بیانگر فرآیندی است که در آن افراد انسانی انتخاب‌های خود را به نحوی اعمال و اجراء می‌کنند که اطمینان داشته باشند، فرصت‌هایی را که امروز در اختیار آنهاست فردا از دست نخواهد رفت. اقتصاد دولت محور امروزه دیگر پاسخگوی نیازهای اقتصادی جامعه نیست و لازم است تا زمینه برای حضور مردم در فعالیت‌های اقتصادی انجام گیرد. اسناد بین‌المللی متعددی از جمله میثاق حقوق مدنی و سیاسی، میثاق حقوق اقتصادی و اجتماعی و همچنین اعلامیه حق بر

توسعه بر این امر تاکید دارند و از دولت‌ها می‌خواهند تا برای تحقق این هدف منفعل نبوده و زمینه‌های اجرای آن را فراهم آورند. در ایران نیز مقررات متعددی هم در اصول قانون اساسی و مقررات پایین دستی مانند برنامه‌های پنج ساله توسعه بر این امر تاکید دارند. اصل ۴۳ قانون اساسی به عنوان یک سند بالادستی در خصوص همه مسائل اقتصادی کشور خط مشی‌های حکومت اسلامی را در عرصه استقلال اقتصادی مطرح نموده است. و با نگاهی به بندهای آن در می‌یابیم اگر دولت این ابعاد را به خوبی در برنامه ریزی‌های عملیاتی ببیند و نهاد و قوانین و مقرراتی را تدوین نماید که ساختار اجرایی و نظارتی کافی داشته باشد می‌تواند در سطح کشور موجب افزایش سرمایه اجتماعی و امید به جامعه‌ای خود بسنده و متکی به خود داشته باشیم. ولیکن دستیابی به اهداف و برنامه‌های تعیین شده در اصل چهل و سوم قانون اساسی حمایت‌های نهادهای غیر دولتی و بخش خصوصی و فرهنگ سازی اجتماعی با فعالیت مستمر رسانه‌ای در جهت بالا بردن سطح آگاهی عمومی و ارتباط با مجامع علمی بین‌المللی جهت انتقال تکنولوژی و دانش جدید را هم نیاز دارد. علی‌ایحال امروز تنها دولت بازیگر صحنه اقتصادی کشور در اجرای وظایف مندرج در اصل ۴۳ قانون اساسی نمی‌باشد و حکمرانی نمی‌کند دولت به صورت گسترده همراه با بخش‌های تعاونی و خصوصی، تشکل‌های غیر دولتی و شرکت‌های دانش بنیان و فعالیت‌های گروه‌های ذی نفوذ سیاسی، بخش‌های اقتصادی نهادهای تحت فرمان مقام معظم رهبری، سازمان و موسسات مذهبی و بخش‌های اقتصادی نیروهای نظامی و انتظامی و رسانه‌های ملی و خصوصی هر کدام می‌توانند نقش موثری در رسیدن به استقلال اقتصادی و خودکفایی در کشور ایفا نمایند.

در یک جمع بندی کلی می‌توان نتیجه گرفت:

۱) سیاست‌های بالا دستی براساس خودکفایی و استقلال صنعتی و کشاورزی مد نظر نظام سیاسی بوده و تمام تلاش‌ها برای تدوین قوانین و راهکارهای رسیدن به این موضوع برنامه ریزی گردیده است.

۲) در تحلیل قوانین و مقررات و آیین‌نامه‌های اجرایی تلاش برای رسیدن به اهداف برنامه‌های دولت در خصوص خودکفایی صورت گرفته است و صاحب نظران سیاسی بر این امر تاکید فراوان کرده‌اند.

۳) ایجاد مراکز علمی و فناوری و اندیشه‌گامی تنها پاسخگوی رسیدن به خودکفایی و استقلال نمی‌گردد بلکه باید در بستر موقعیت‌های جغرافیایی و سیاسی و ارتباطات داخلی و بین‌المللی با ایجاد نهادهای متمرکز در این عرصه در ابعاد گسترده تری در بخش‌های ضروری و استراتژیک متمرکز گردیم.

۴) با ایجاد شرکت‌های دانش بنیان علاوه بر پیوند صنعت و دانشگاه، بخشی از تجهیزاتی که قبلاً از خارج وارد می‌شد در کشور طراحی و تولید شده و بخش قابل توجهی از نیازهای حوزه

صنعت و کشاورزی بخصوص کالاهای استراتژیک و حساس و ضروری تامین و در صورت تقویت صادر خواهد شد.

۵) یکی از راهکارهای اساسی خودکفایی پایدار در محصولات استراتژیک در کشاورزی و صنعت، پس از شناسایی و برنامه ریزی تولید و بررسی مزیت های آن در کشور، ارتقای فناوری و افزایش بهره‌وری عوامل تولید از طریق دانش بنیان کردن اقتصاد و توسعه شرکت‌های دانش بنیان و همچنین ایجاد مراکز علمی و آزمایشگاهی متمرکز و حمایت مستمر و کافی از آنها در تامین ارز و مواد اولیه و تجهیزات و امکانات پیشرفته علمی و دسترسی به اطلاعات فنی و تخصصی آنها در بستر اینترنت پر سرعت و ارتباط با مرکز علمی جهانی و انتقال تکنولوژی از طریق سرمایه گذاری و مشارکت به داخل کشور است.

۶) حمایت از شرکت‌های دانش بنیان که با اعمال تحریم‌ها دچار مشکل می‌شوند، زیرا با وقوع تحریم شاهد کمبود ارز، عدم تامین مواد اولیه و تجهیزات پیشرفته، ایجاد رانت اقتصادی و فساد، قاچاق و شبه قاچاق و افزایش هزینه های تامین کالا و عدم امکان صادرات و استفاده از منابع خارجی خواهیم بود و به این ترتیب موانعی بر سر راه توسعه و افزایش راندمان تولیدی شرکت‌های دانش بنیان ایجاد می‌شود لذا دولت باید با ایجاد نهادهای مستقل بسترهای لازم برای مقابله با این موضوع را پیش بینی نماید.

۷) از بین بردن خلاءهای قانونی و نهادی با برگزاری مذاکره و برگزاری نشست های کارشناسی و تخصصی برای تحقق نوآوری ها و تحلیل قانونی رفع چالش هایی نظیر تغییر مستمر قوانین و سیاست های ارزی، عدم ایجاد زیرساخت های ناکافی و به روز نشده، شرایط مالی نامساعد و عدم تامین تسهیلات مالی کافی، عدم جذب سرمایه و سرمایه گذاری در بخش های علمی و پژوهشی که دیر بازده یا کم بهره می‌باشند و عدم بازار یابی و فروش و صادرات محور نبودن محصولات تولیدی سبب گشته تا شرکت های دانش بنیان با مشکلات فراوان به سمت و سوی توسعه گام بردارند.

۸) بررسی و تحلیل مشکلات عدم اجرای مفاد ماده ۶۵ قانون برنامه پنج ساله ششم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دولت مکلف شده است به منظور افزایش درون زایی اقتصاد با رعایت قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی و قانون حمایت از شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان و تجاری سازی نوآوری و اختراعات مصوب ۸۹/۵/۵ و اصلاحات و الحاقات بعدی از تاسیس شرکت های دانش بنیان در داخل کشور با مشارکت شرکت های خارجی دارای صلاحیت و دانش برای طراحی، مهندسی، ساخت؛ نصب تجهیزات و انتقال فناوری در حوزه های انرژی شامل صنایع بالا دستی و پایین دستی نفت و گاز و تبدیل نیروگاهی و اعطای تسهیلات لازم در این زمینه در قالب بودجه سنواتی حمایت نماید.

۹) ایجاد راهکارهای قانونی عدم تحقق کامل اجرای بخش چهارم بند ب ماده ۲۲ قانون برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی در خصوص محیط کسب و کار، خصوصی سازی و مناطق آزاد، که وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف شده با هدف تضمین امنیت سرمایه گذاری و کار آفرینی در کشور و جذب متخصصان تمهیدات لازم را بعمل آورد. دولت مکلف به اقدام قانونی در جهت اصلاح قوانین، مقررات و رویه های محیط کسب و کار را به گونه ای امن و سالم، سهل و شفاف آماده بهره برداری سازد.

پیشنهادها

برای رفع موانع و افزایش کارایی شرکت های دانش بنیان در شرایط فعلی و تحریم پیشنهاد می گردد:

۱) تهیه، تدوین قوانین و مقررات ویژه و تسهیلات لازم در زمینه رشد و شکوفایی این نهاد نوپا من جمله بخش صادرات و واردات و حمایت کامل دولت جهت سرمایه گذاری در پارک ها علم و فناوری و اندیشکده های حوزه صنعت و کشاورزی از طریق منابع مالی داخلی و سازمان بورس و اوراق بهادار می تواند تحولی مالی در توسعه در این بخش ها ایجاد نماید همچنین ایجاد تسهیلات بانکی مناسب با معافیت های مستمر مالیاتی، تهیه و تدوین قوانین ویژه ارزی ایجاد مناطق ویژه فعالیت های شرکت های دانش بنیان مثل پارک های فناوری، طرح و اجرای قوانین حمایتی در قانون برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در خصوص نهادینه کردن فعالیت های شرکت های دانش بنیان در بخش های دولتی و خصوصی و تعاونی و ارتباط با نهادهای تاثیر گذار در اقتصاد کشور اقدام نماید.

۲) جمع آوری اطلاعات، الزامات دسترسی به داده ها و اطلاعات فنی و علمی بصورت آنلاین مراکز علمی و تخصصی دانشگاه های داخلی و بین المللی جهت برنامه ریزی فعالیت های اقتصادی، حفاظت و صیانت از مالکیت معنوی و داده های علمی، بیمه مالکیت های معنوی تحقیقات و پژوهش های انجام شده و کالاهای تولیدی ساخت داخل و اطلاع رسانی از فعالیت های این شرکت ها در رسانه های گروهی و عمومی.

منابع

- اصغری، حرمت؛ دانش فرد، کرم اله؛ میرسپاسی، ناصر. (۱۳۹۷). تحلیل عملکرد شرکت های دانش بنیان مورد مطالعه: شرکت های موجود در پارک های علم و فناوری تهران، نشریه علمی مدیریت بهره وری، ۱۲(۴۵)، ۷-۳۰.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=351102>

- باقری نژاد، صادق. (۱۳۹۵). نقش اقتصاد دانش بنیان و کارآفرینی در خودکفایی کشور در زمان تحریم. همایش ملی شرکتهای دانش بنیان فرصت ها و چالش ها و نقش آن در توسعه کشور، ۱-۱۲.

<https://civilica.com/doc/714617/>

- دانش فرد، کامران. (۱۳۹۵). اولویت بندی نقش ساختارهای دانش محور پایه و پشتیبان در فرایند نوآوری در شرکت های دانش بنیان، ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی. انتشارات کاوه.

- جعفری صمیمی، احمد؛ زرین اقبال، حسن؛ زیبایی، محمدرضا؛ درخشانی درآبی، کاوه. (۱۳۹۵) بررسی تطبیقی اقتصاد بخش عمومی در الگوی اقتصادی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و دولتهای رفاه. فصلنامه پژوهشهای اقتصادی رشد و توسعه پایدار، ۱۶(۱)، ۷۱-۴۹.

<http://ensani.ir/fa/article/354531/>

- خدادادحسینی، سیدحمید؛ عبدی، بهنام؛ حسن زاده، علیرضا؛ احمدی، علی محمد. (۱۳۹۲). شناسایی و تبیین عوامل موثر بر گذار به اقتصاد یادگیرنده در ایران. فصلنامه راهبردی اقتصادی، ۲(۵)، ۱۹۲-۱۵۵.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=199631>

- رضویان راد، جواد. (۱۳۹۳). فرازهایی از اصول چهل و سوم (۴۳) و چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. انتشارات اتاق تعاون.

- صلواتی، فاطمه. (۱۳۸۷). کاربرد مدل ARC در گزارش دهی سرمایه های دانشی مؤسسات دانش بنیان. فصلنامه رشد فناوری، ۴(۱۵)، ۴۷-۴۱.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=96351>

- علم خواه، حسن؛ شجاع، جواد. (۱۳۹۰). راهنمای مدیریت مالکیت فکری برای کسب و کارهای دانش بنیان. چاپ دوم. انتشارات موسسه دارایی های فکری و فناوری مدرس.

- عزیزی، مهدی و معصومه، کاظمیان. (۱۳۹۸). اهمیت حمایت حقوقی از مالکیت دارایی های فکری و تاثیر آن بر کسب و کارهای دانش بنیان. کنفرانس ملی در مدیریت کسب و کار و بازرگانی، ۴، ۹-۱.

<https://civilica.com/doc/926047/>

- عبیری، غلامحسین. (۱۳۸۴). مقررات زدایی و اشتغال. مجله بانک و اقتصاد، ۶۳(۶۳)، ۶۳-۵۸.

<https://elmnet.ir/article/604782-83707/>

- فتاحی، شهرام؛ سهیلی، کیومرث؛ فتاحی، حدیث. (۱۳۹۴). بررسی ثبات نرخ ارز، استقلال سیاست پولی و باز بودن بازار مالی در اقتصاد ایران: رویکرد ماندل-فلمنینگ. نشریه راهبرد اقتصادی، ۳(۱۲)، ۵۹-۸۸.

<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=293530>

- فخاری، حسین؛ سلیمانی، داوود؛ دارایی، محمدرضا. (۱۳۹۲). بررسی اثرات تحریم های اقتصادی بر عملکرد شرکت های دانش بنیان کشور. سیاست علم و فناوری، ۵(۳)، ۱۶-۱.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=184110>

- قنبری آزاد، طوبی. (۱۳۹۵). حمایت از مالکیت معنوی رویکردهای اجرایی و دانش بنیان در شرکتهای حقوقی. همایش ملی شرکتهای دانش بنیان فرصت ها و چالش ها و نقش آن در توسعه کشور، ۲۱-۱.

<https://civilica.com/doc/714592/>

- کمالی، حسین؛ شفیعی، سعیده. (۱۳۹۰). مفهوم تمکین مالیاتی و محاسبه آن در نظام مالیاتی ایران. پژوهشنامه مالیات، ۱۹(۵۸)، ۱۶۸ - ۱۴۳.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=161865>

- محمدیان، بهمن، حبیبیان، سجاد. (۱۳۹۱). نقش شرکت‌های دانش بنیان در توسعه کارآفرینی. کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، ۱۶ - ۱.

<https://civilica.com/doc/174786/>

- منانی، مریم، شرافت، شهرزاد. (۱۳۹۵). اهمیت شرکت‌های دانش بنیان در توسعه و بازیافت نفت. همایش ملی شرکتهای دانش بنیان فرصت‌ها و چالش‌ها و نقش آن در توسعه کشور، ۱۱ - ۱.

<https://civilica.com/doc/714549/>

- مهدوی، محمد تقی. (۱۳۸۷). فرهنگ توصیفی تکنولوژی. نشر چاپار.
- نصیرخانی، پرویز؛ جوادی مقدم، احسان؛ پورخسروی، محمود. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر اقتصاد دانش بنیان بر بیکاری و توزیع درآمد. همایش ملی شرکتهای دانش بنیان فرصت‌ها و چالش‌ها و نقش آن در توسعه کشور، ۵ - ۱.

<https://civilica.com/doc/714555/>

- نظری، علیرضا. (۱۳۸۷). بررسی اجمالی عملکرد نظام مالیاتی کشور در سالهای اخیر. مجله اقتصادی، ۲۴ (۷۹ - ۸۰)، ۸۹ - ۸۹.

<http://ensani.ir/fa/article/211766/>

- Adu, George; Marbuah, George; Tei Mensah, Justice. (2013). financial develop, ent and economic growth in Ghana: does the measure of financial development matter?. *Review of development finance*, 3, 192-203.

<https://doi.org/10.1016/j.rdf.2013.11.001>

- Andreassen, Bård. (2010) The Right to Development and Legal Empowerment of the Poor. *The Bangladesh Development Studies*, 33, 89.

<https://doi.org/10.1093/oso/9780192866578.003.0006>

- Beck, Thorsten; Clarke, George; Groff, Alberto; Keefer, Philip; Walsh, Patrick. (2001). New tools in comparative political economy: the database of political institutions. *World Bank Economic Review*, 15(1), 165 - 176.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/17216>

- Hatzichronoglou, Thomas. (1997). *Revision of the High-Technology Sector and Product Classification*. OECD Publishing.